

I.

AZ 1789-ES RENDI GYŰLÉS ELŐKÉSZÍTÉSE

1. Királyi rendelkezés a Rendi Gyűlésbe hívó levelek elkészítésére, szeretett Párizs városára, a párizsi Elöljáróságra és Vikomtságra vonatkozóan, 1789. március 28. (k. sk.)

A rendelkezés értelmében a polgármester és a tanácsosok azt a feladatot kapták, hogy hívják össze a főváros külvárosainak harmadik rendjét azért, hogy háromszáz képviselőt válasszanak, akik majd megszerkesztik a panaszfüzeteket és megválasztják küldötteiket. Párizs város három rendjének általános gyűlésén 600 képviselőnek kell jelen lennie: 300-nak a harmadik rendből, 150-nek a papságból, 150-nek a nemességből, akik majd 40 küldöttet választanak: 20-at a harmadik rendből, 10-et a nemességből, 10-et a papságból.

A király, meg akarván őrizni szeretett Párizs városa polgárainak azt a jogát, mely alapján mindig közvetlenül küldöttek követeket a Rendi Gyűlésbe, számot vetett a megelőző összehívások alkalmával élszenvedett nehézségekkel és azzal, hogy megint kiújultak a viták a párizsi Châtelet legfőbb bírāja, a polgármester s a tanácsosok között. ... Így az összes rendek, de különösen a harmadik rendbeli lakók érdeke megköveteli, hogy Őfelsége a párizsi Châtelet legfőbb bírójának megadja azt a jogot, hogy helyette járjon el a füzetek megszerkesztésénél éppúgy, mint a Párizs városbeli három rend küldötteinek megválasztásánál. Minthogy a királyság fővárosa minden Rendi Gyűlésen kiválósága és kitűnősége okából különálló tesetet képezett, Őfelsége úgy akarta, hogy a város és a külvárosok általános gyűlését válasszák szét az Elöljáróság és a Vikomtság² általános gyűlésétől.

² Vikomtság: a grófi cím alatt álló vicomte földbirtoka, mely egyszersmind bírói joghatóság is.

2. Királyi rendelkezés a legutóbbi március 28-i rendelet értelmezéséről és végrehajtásáról, mely Párizs város három rendjének összehívásáról szól, 1789. április 13. (k., sk.)

Ez a rendelkezés pontosítja a párizsi részleges gyűlések összehívásának technikai részleteit. A képviselőséghez minimum 25 évesnek kell lenni. A harmadik rend gyűlésein történő részvételhez hivatali megbízatás, mesterlevél vagy 6 frank fejadót igazoló nyugta bemutatása szükségeltetett. Április 22-én (szerda) a harmadik rend összes képviselője tanácskozik az önkormányzati testülettel, másnap pedig Párizs külvárosainak és a főváros három rendjének általános gyűlésére kerül sor. Párizs egyeteme közvetlenül 4 képviselőt delegál: 1 főt a papságból, 1 főt a nemességből, 2 főt pedig a harmadik rendből.

Őfelsége úgy gondolta tehát, hogy kedvezőbb lenne a képviselők számát az egybehívott személyek számához arányosítani, s ha ebből a rendelkezésből az következik, hogy az előjárósági gyűlésen a három rend képviselőinek egyenlő számarányáról le kell mondani, azaz arról az arányról, amely egyetlen bírósági körzetben sem létezett, akkor ez a kellemetlenség kompenzálva lesz azon személyek számának növelésével – amely növelést pedig mindhárom rend egyformán óhajtani látszott – akik közreműködnek a Rendi Gyűlésbe küldendő képviselők választásánál.

3. A Rendi Gyűlés összehívására vonatkozó utasítások és rendeletek gyűjteménye, 1789. április 27. (ny.)

Ez a jegyzék betűrend szerint tartalmazza a választókerületek azon városainak nevét, amelyeknek több mint négy küldöttet kell delegálniuk a bírósági körzeti gyűlésekbe, valamint azon bírósági körzetek nevét, amelyek az 1614-es előírásoknak megfelelően küldenek követeket.

Őfelsége azt kívánja, hogy királyságának végei valamint a legkevésbé ismert települések egyaránt biztosítva legyenek arról, hogy eljuthat hozzá panaszaik és felvetéseik. Őfelsége igaz meglepéssel ismerte fel, ... hogy így egyfajta érintkezésbe lépne királyságának valamennyi lakójával, ezáltal pedig biztosabb és közvetlenebb módon tanulmányozhatja szükségleteiket

és panaszait. ... Elsősorban azt várja, hogy egyedül a lelkiismeret szavára hallgatnak majd a Rendi Gyűlésbeli küldöttek választásánál. Őfelsége buzdítja a választókat, hogy emlékezzenek arra: a bölcs gondolkodású emberek elsőbbséget élveznek! ...

4. Egy bizonyos Mariette úr által Neckernek címzett levél, mely íródott a kis Borde-okban, Corbeil mellett, 1789. január 24. (sk. l.)

Ez egy olyan rövid levél, amely azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a kis, különálló bírósági körzetek, nevezetesen a páriségek, amelyek nem ismerik el a nagy bírósági körzeteket, miként fognak szavazni a Rendi Gyűlésbe történő küldöttválasztásokon. Az alig 4 oldalnyi eszmefuttatás az alábbi sorokkal zárul:

Az állam valamennyi testülete, a mindezeideig túlzott előjogokkal megosztott különböző tartományok, hamarosan a közérdek nevében összehívattatnak. Minthogy e nemzetnek csak egy királya van, itt az ideje hinnünk, hogy ezek után szokásai sokfélesége ellenére csak egy törvénye, s e különbségeket okozó sajátos érdekek ellenére csak egy súlya, egy mértéke lesz, hiszen mindannyian ugyanazon uralkodó alattvalói vagyunk.

5. Fobin-Gardanne márkai beszámolója a Rendi Gyűlésbe küldendő marseille-i delegáltak választásáról, (én. hn. sk. l.)

Mirabeau úr kirekesztésével a harmadik rend küldötteinek az összessége nagykereskedőkből tevődik össze, ami nem teljesen egyezik meg a királyi levél s a tanácsi határozat szellemével. Ez a körülmény, amelyről értesülést szereztem, arra a következtetésre juttatott, hogy ezen választási eljárás során a szavazások nem voltak teljesen szabadok. Főleg de Mirabeau úr megválasztásának tekintetében jelentkezett erőteljesebben a kényszer s a zavar. ... Így a termelők osztálya, a céhek, a tulajdonosok és más kereskedelemmel nem foglalkozó polgárok – akiknek gyűlése a körzetem hatáskörébe tartozó lakosságnak legalább felét képviseli – képviselők nélkül maradtak.

*6. Caen régióbeli plébános körlevele a Rendi Gyűlési küldöttségbe
való jelölésről, Bretteville-la-Pavée, 1789. március 4. (ny. I. sk.)*

Hazafiúi buzgalmam, uram, s az a vágy, hogy hasznossá tegyem magamat a testvéreim számára, gondolatomat néha arra a kényes s fáradságos hivatalra terelték, melyből gyenge képességeim kirekesztenek. E nagy akadály ellenére, uram, érdekes kutatások elvégzésével és az Őfelsége által kért panaszokra vonatkozó néhány gondolat felvázolásával foglalatoskodtam, amelyek a jelen nyomorúság orvoslására a nantes-i ediktum³ visszavonása előtti állapotok visszaállítását óhajtanák.

*7. A protestánsok általános szemrehányás-, panasz- és sérelemfüzete,
1789 március 28. (k., számos aláírás.)*

Héricourt város protestáns polgárai⁴ a Würtemberg-ház által birtokolt összes vagyon és jövedelem visszaadását óhajtják, amit a ház a miniszterek és a nép oktatására megbízott protestáns lelkészek ellátásra fordított. ...

*8. A toul-i és a Toul vidéki nemesi rend királynak címzett tisztelettel-
jes felvetései és sérelmei, (ny.)*

A XVI. században mintegy 5000 zsidó érkezett Spanyolországból és telepedett le főként Bayonne-ban és Bordeaux-ban. Jogaikat az uralkodó 1776-ban kiváltságlevélben biztosította. Elzászban és Lotaringiában viszont jóval több, mintegy 30 000 fős jiddis nyelvet beszélő zsidóközösség élt.

³ Az 1598-as nantes-i ediktum korlátozott vallásgyakorlási, politikai és gazdasági egyenjogúságot biztosított a hugenottáknak, amelynek 1685-ös visszavonását követően Caen városából is tömegével menekültek el az iparúzők!

⁴ Héricourt, város Haute-Saône départementban, mely pamutiparáról, bőrcserzéséről és óraművességéről híres. 1474-ben itt verik vissza a svájciak Burgundia fejedelmének csapatait, de XIV. Lajos reünión politikájának eredményeképp végleg francia kézre kerül a protestánsok lakta város.

Mivel ez a tartomány más tartományoktól különbözik abban a tekintetben, hogy minden nap zúgolódnak az uzsora által okozott bajok miatt és berkeiben sajnálattal látva egy embercsoportot, amelynek fenntartására minden becsületes eszköz tiltva van, ez a tartomány azt kívánja és kéri, hogy éppúgy mint Őfelsége más alattvalóinak, a zsidóknak is legyen megengedett a szabad művészetek és mesterségek gyakorlása.

...

*9. Amiens-ben, a királyi rendeletnek megfelelően megtartott amiens-i és ham-i körzet nemesi gyűlésének jegyzőkönyve, 1789. április 2 – 10.
(ny.)*

A színesbőrűek egyenjogúsításának legkövetkezetesebb képviselője Henri Baptiste Grégoire abbé volt, ám e téren nem sok eredményt tudott elérni, hisz az Alkotmányozó Nemzetgyűlés – a san domingói fehér telepesek nyomására – megerősítette a rabszolgaság törvényességét és megfosztotta politikai jogaiktól a felszabadított négerket és mulattokat.

XXIV. A nemesség, mely fogékony a gyarmatokon termelő négerek sorsát befolyásoló intézkedésekre, megbízta küldötteit, hogy a vitán olyan figyelmet szenteljenek ennek az igen fontos tárgynak, amelyet az megkövetel. ...

10. Francia hölgyek szemrehányásai, panaszai és sérelmei a Rendi Gyűlés összeülésétől, 1789. március 5. (ny.)

A nőket ugyan törvényes úton kizárták a Rendi Gyűlésből, ám 1792. szeptember 20-án a Törvényhozó Gyűlés utolsó ülése rendeletet fogadott el a polgári anyakönyvvezetésről és engedélyezték a válást is.

Kizárt, hogy a Rendi Gyűlés eme tiszteletre méltó ülésének szervezete, amiként azt elibünk tárják, a nemzet egészét igazából képviselhesse akkor, amikor a nemzetnek több mint fele nem ülésezik ott. Ez uraim egy probléma, mégpedig egy, a nemünket sértő probléma. ... Nincs-e nekünk igazi papságunk, apátnőink, egyházfőnöknőink, számtalan

apácaközösségünk vagy nemeségünk, amelyik talán nem alacsonyabb rendű az önökénél, és nincs-e az önök kiváló nevelése által a társadalomra nézve hasznos talentumokkal megkülönböztetett számos és tekintélyes harmadik rendünk?

11. Az 1789. március 16-án összeült Caen körzet nemesi rendjének felhatalmazásokat és útbaigazításokat tartalmazó füzeté, (k.)

8. cikk. Minthogy a pénzverés joga egyedül a királyt illeti, kéretik, hogy a jövőben egy, a pénzügyekkel foglalkozó miniszter által elkövethető visszaélések kiküszöbölése végett, a király egyáltalán ne cserélje vagy növelje a pénzt, és ne csökkentse annak értékét a Rendi Gyűlés hozzájárulása nélkül.

9. cikk. Az adók kérdésében a Tanács határozatai legyenek érvénytelenek, ha a Rendi Gyűlés vagy különleges jogaik alapján a tartományi gyűlések nem fogadták el. Ugyanígy járjanak el az összes olyan esetben, amelyet a törvényesítés céljából a Parlamentbe utaltak... Hasonlóképpen, alkotmányos levelével megegyezően, Normandia javaira vonatkozóan a párizsi Châtelet pecsétje semmilyen hitelességet nem biztosít a határozatnak.

12. Colmari és a selestat-i körzet harmadik rendjének rövidített panaszfüzete, Colmar, 1789. március 31. (ny.)

Az 1648-as münsteri szerződéssel engedték át XIV. Lajosnak Felső-és Alsó-Elzász tartománygrófságával együtt, tíz jelentősebb város, köztük Colmar és Selestat, prefektúráját. Ezek Strasbourghoz hasonlóan különleges kiváltságokat élveztek, amelyeknek ezúton kéri megtartását.

Abban az esetben, ha a sorompóknak a királyság határait való visszahelyezését javasolják, Elzászt ebbe ne vegyék bele, mert ily módon a tartomány, más előjogaihoz hasonlóan, meg fogja őrizni valódi külföldi tartományi állapotát.

13. A Franche-Comté-beli Baillivale de Dôle-i gyűlés papi kamarájának utasításokat és panaszokat tartalmazó füzet, amelyet az 1789-es Rendi Gyűlésben való előterjesztés céljából készítettek, 1789. április

14. (ny.)

Dôle városa, amely sokáig Franche-Comté fővárosa volt, 1678-ban a nimègue-i egyezmény⁵ értelmében Besancon javára elvesztette fővárosi rangját és parlamentjét. Franche-Comtéban, nevezetesen a luxeuil-i apátság földjein, egészen 1790-ig „holtkezes” jobbágyságokat találunk.

Alázatosan kérik a király arra, hogy Dôle városában állítsa vissza a Számvevő Kamarát és telepítse ide Franche-Comté tartományi gyűlését, valamint a közvetítő bizottságot... A személyes holtkéz egész Franciaországban szűnjék meg, ugyanígy a valós holtkéz kárpótlás fejében szintén semmisüljön meg.

14. Az 1788. december havában Romans-ban összeült dauphinéi gyűlés jegyzőkönyvéből, (ny.)

A gyűlés a szavazás útján megválasztandó személyeknek felhatalmazást ad arra, hogy képviseljék a tartományt a királyság Rendi Gyűlésén. Ugyanakkor megtiltja nekik, azt, hogy egyedül határozzanak. Speciális mandátumot ad nekik arra, hogy minden erejüket latba vetve elérjék azt, hogy a harmadik rend küldöttei egyenlő számban legyenek az egyesült első és második rend küldötteivel, hogy a tanácskozások a három rend közös gyűlésén follyanak, és hogy a szavazást fejenként számolják. A gyűlés felhatalmazást és speciális mandátumot ad a küldötteinek arra, hogy buzgalmuk minden erejével törekedjenek alkotmányt szerezni Franciaországnak, amely örökre biztosítja az uralkodó és a francia nép jogainak stabilitását.

⁵ Az 1678-as első, illetve az 1679-es második nimègue-i (nimwegeni) béke értelmében francia kézre került Franche-Comté és jónéhány flandriai város, úgymint Valenciennes, Condé, le Cambrésis stb.

15. Észrevételek a tartományok által a Rendi Gyűlésbe küldött követeknek adandó felhatalmazásokról és utasításokról, 1789. (ny.)

Kérdések vannak arról, milyen magatartást tanúsítsanak a Rendi Gyűlésben a tartományok képviselői. Ha a Rendi Gyűlés megnyitásánál a kormány pénzbeli követelésekkel áll elő, akár kölcsön, akár adó formájában, mi lesz a gyűlés válasza? A nemzet jogainak elismerése és deklarálása előtt minden pénzügyi segítséget vissza kell utasítani, bármilyen címen is kéri azt. Egyedül a pénzhiány kényszerítette rá a kormányt először arra, hogy megígérje, majd kijelölje, végül pedig összehívja a Rendi Gyűlést. ... Egyedül a pénzhiány biztosítja számunkra a tárgyalást; ha profitálni tudunk helyzetünkől akkor a kormány csak azt teheti ami hasznos.

16. Az orleans-i herceg általános pénzügyi felügyelőjének, a soissons-i püspökség plébánosaihoz intézett körlevele, 1789. március 7. (l. sk.)

A főméltóságú orleans-i herceg határozottan és írásban megparancsolta nekem – mivel örökségének egy részében szerencsém van képviselni Őt – , hogy minden örömmel azon legyek, hogy a gyűléseken, amelyeken részt vehetek, a füzetek által szorgalmaztassam: először, hogy a tulajdonjog sérthetetlen legyen. Másodszor, hogy az összes adó egyenlően legyen szétosztva. ... Végül ötödször, hogy én vagyok beosztva a falvak lakóinak és földművelőinek panaszait összegyűjteni és meghallgatni mindazt, amit bárki közülük nekem mondani akar, hogy ezáltal érvényt szerezhessek jogaiknak, jogos panaszaiknak; hogy minden örömmel támogassam őket, és hogy Párizsba való visszatérésem alkalmával a főméltóságú orleans-i hercegnek átnyújtva a füzeteket, Ő saját személyének teljes hitelével védelmezze a vidék hasznos és becsületes polgárainak, jó alattvalóinak megalapozott panasztevéseit.

*17. Egy jó francia megfigyelései az 1789-es Rendi Gyűlésről, 1789.
június 23. (k.)*

A városok és a közösségek esküvel kötelezzék magukat, hogy minden lehetséges jóhiszeműséggel azon lesznek, hogy füzetekben csak az igazi panaszokat és a valós sérelmeket találják, és egyáltalán nem azokat, amelyekről a rendelet kihirdetése előtt fogalmuk sem volt, de amelyeket féktelen szellemek azzal a szándékkal sugalmaztak, hogy a király gondjait szaporítsák, miszerint az egész nép elégedetlen, holott ez egyáltalában nincs így. Mindössze arról van szó, hogy közöttük, mint bárhol másutt, van néhány rossz alattvaló, akik abban a hitben ringatják magokat, hogy a forradalmak és a változások mindig jó alkalmat biztosítanak a fosztogatásra, amely számukra éppúgy kedvező lehet, mint a tömeg a tolvajoknak.